

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационния труд на
Теодора Пламенова Кръстева
на тема

**„Устойчиви сравнения в български и руски език –
лингвистични и лингвокултурни аспекти“**
за присъждане на образователната и научна степен „доктор“
в професионално направление 2.1. Филология

Научен ръководител: доц. д-р Палмира Легурска

Рецензент: проф. д-р Стефка Иванова Георгиева

1. Данни за докторанта

Теодора Кръстева е завършила специалност „Руска филология“ степен „бакалавър“ (2009 г.) и специалност „Българска филология“, степен „магистър“ (2010 г.) в СУ „Климент Охридски“. От 2015г. до 31.12.2017г. тя е редовен докторант към секцията по Етнолингвистика на ИБЕ „Проф. Л. Андрейчин“ – БАН. От 2018 г. до сега тя работи в секцията по Етнолингвистика в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“. Тя е изпълнила всички изисквания за получаване на образователната и научна степен „доктор“.

Теодора Кръстева владее свободно руски език и английски език – добре.

2. Данни за дисертацията и автореферата

- *Общо описание на дисертационния труд и на приложените към него материали.*

Представената за защита работа на Теодора Кръстева е посветена на актуална тема за българската лингвистика, културология и за съвременните съпоставителни изследвания на славянските езици. Главен обект на анализ в разработката *са устойчивите сравнения* в български и руски език, които досега не са били обект на всеобхватно изследване. Дисертантката си поставя за цел да разгледа формалните и семантични характеристики на изследваната категория и да докаже нейната уникалност като езиков и културен проблем,

който има собствена физиономия и лингвистични измерения. Поставените в изследването задачи са конкретни и достатъчно обхватни за да се разкрие спецификата на разглежданите устойчиви единици в два близкородствени славянски езика.

Устойчивите сравнения са ексцерпирани от различни лексикографски източници (579 – в българския език и 544 – в руския език), условие, което дисертантката посочва като важно за устойчивия им характер, а също така и от електронните корпуси на двата езика (556 от БНК и 332 от РНК), както и от други електронни източника. Установено е наличието на 309 еквивалентни двойки.

Работата се състои от Увод, четири основни глави, Заключение, Списък на използваната литература, Списък на съкращенията и 2 приложения.

В I глава „Лингвокултурология“ дисертантката представя операционалния терминологичен апарат, който използва в работата за анализ на УС като семантична категория от ракурса на културата на конкретната страна. Представена е базата, на която се провежда изследването – двуединството „език-култура“, метод, който е избран много сполучливо за разкриване на спецификата на УС в руски и български език. В дисертацията Т. Кръстева анализира УС и като елемент от *картината на света*, като използва антропоцентричния подход при описанието им.

В глава II „Устойчивите сравнения в езиковедската литература“ дисертантката сполучливо илюстрира различните подходи при определянето на характера на УС, аргументирано се присъединява към мнението на изследователите, привърженици на широкия подход във фразеологията (В.М. Мокиенко, В.М. Оголцев, В. Кювлиева-Мишайкова, Б. Янев и др.). Добре е представена езиковата, граматичната, структурната, семантичната, културологичната, оценъчната специфика на УС, характерът на устойчивостта им. Подчертан е техният пейоративен характер. Проследени са тяхната вариативност, многозначност, синонимичните и антонимични отношения (*дебел като свиня – слаб като клечка*), посочен е модулът на сравнението. Посочени са възможностите за различна класификация на УС (според модула на сравнението, тематично, от гледна точка на принадлежността им към книжовния език, от динамиката и характера на езика). В тази глава Т. Кръстева от различни ракурси характеризира спецификата на тези езикови

единици – много специфични, национално маркирани, конотативно заредени във всеки конкретен език, като докторантката е показала добро познаване на литературата, посветена на УС. Обърнато е специално внимание на проведените съпоставителни изследвания на УС в езиковедската литература в България и чужбина, показано е виждането за УС на ръководителя на дисертантката - доц. П. Легурска за еквивалентността на единиците (б. *преживя като крава – р. жевать как вол*), илюстрирани са предложените критерии за устойчивост на Р. Холанди при съпоставка на повече от 2 езика (български, руски, английски, немски, френски), разгледани са и други съпоставителни изследвания на УС, както и начините на отразяването им в речниците.

В глава III „Изследване на устойчивите сравнения според модула на сравнение“ са класифицирани УС от различни ракурси. Дисертантката отделя модула на сравнение като важен елемент в структурата на УС и стига до извода, че при съпоставка на езиците „съответните качества, назовани чрез модулите, могат да бъдат присъщи за различни езици (защото отразяват черти, характерни за различни общества и езикови колективи)“ /с. 61/, но те не са представени еднакво в езиците. В работата са разгледани различни по характер групи УС.

Сполучливо са илюстрирани физическите свойства – външен вид, динамика, интелектуалните свойства, еталоните на красота и грозота в УС, интелектуалните свойства, морално-характерологичните свойства, социално-комуникативните характеристики, екзистенциалните характеристики. Глаголните модули са от различни тематични групи – глаголи *за действие, състояние, движение, изразяване на емоции; глаголи, свързани с бита на човека и с изразяването на неговите ценности* и т.п. Направен е изводът, че числено превъзходство има групата УС с модул глагол.

Анализът на УС с модул на сравнението – название на *цвет* доказва, че числено превъзходство в двата езика имат цветовете *червено, бяло, черно*, фиксирани са и голям брой еквивалентни съвпадения. Със стереотипите в поведението на човека са свързани УС с модул „*пиянство*“ и дисертантката е стигнала до извода, че в текстовете се наблюдава преобладаване на повече руски примери, характеризиращи негативно поведението на човека, свързано с пиянството, а в двата езика най-многочислени са УС,

сравняващи и оценяващи пиянството с поведението на животни. Интерес представляват фиксираните безеквивалентни устойчиви единици в различните групи УС.

В IV глава „Изследване на устойчивите сравнения според сравнителната дума“ са разгледани названията на *етносите* и образите на *кучето и лъва* в УС. Илюстративният материал показва, че най-голяма е групата УС на етносите на съседни страни и народи, и етноси, свързани исторически (*турци, гърци, цигани, евреи* и др.). УС с образите на кучето, на орела и лъва Т. Кръстева свързва с тяхната знаковост и мястото им в българската и руската култура като символи на съответните народи.

В *Заключението* са посочени изводите от изследването и приносните моменти на изследването. Обърнато е специално внимание на разликата в оценката и представянето на УС в българските и руските езиковедски изследвания. Справедлив е и изводът, че в УС е фиксирано стереотипното поведение на народите (отношението към религията, поведението на мъжа и жената и др.). Дисертантката подчертава, че пълното съпоставително изследване на феномена УС ще допренесе за установяване на по-пълна езикова картина, за установяване на общото и различното във възприятието на различните народи. Езикът се развива и в дисертацията са включени и нови устойчиви единици, което е приносен момент в работата.

- *Актуалност на проблема.* Представената за защита работа на Теодора Кръстева е посветена на актуален, специфичен и неразработен проблем в съвременните близкородствени славянски езици. Представена е оригинална разработка на УС, която хармонично се вписва в контекста на съвременните лингвокултурни изследвания.

3. Познаване състоянието на проблема и научната литература.

В дисертацията е показана добра информираност за състоянието на проблема в българската и чуждата литература. Устойчивите сравнения в български и руски език не са били предмет на всеобхватно съпоставително изследване в лингвистичен и културологичен аспект. Правени са изследвания – съпоставки с друг чужд език (английски, френски, белоруски, чешки, новогръцки и др.).

Библиографията включва около 150 заглавия, с които авторката показва добро познаване на литературата по анализирания проблем.

4. **Подход и решение на проблема.**

УС се разглеждат в дисертацията достатъчно всеобхватно за да бъде разкрита тяхната специфика, културна маркираност и уникалност. В изследването Т. Кръстева използва различни езикови методи (семасиологичен, ономасиологичен, описателен, лингвокултурологичен, съпоставителен и др.). Сполучливо е използван комплексният подход при решението на проблема.

5. **Основни приноси на дисертационния труд**

Работата на Теодора Кръстева има определен принос в теоретичните изследвания на групата УС в български и руски език. Събран и анализиран е богат илюстративен материал от книжни и електронни източници. За първи път УС се разглеждат така всеобхватно. Практическият принос на работата е несъмнен. Трудът на Т.Кръстева може да бъде използван за цялостно съпоставително описание на УС в български и руски език, съставянето на двуезичен речник на УС, за разработката на учебници, учебни помагала, спецкурсове, така и при преподаването на български и руски език в родна и чуждоезикова среда.

Положителните страни на работата са видими – това е актуалността на изследвания проблем, теоретичните анализи и сполучливата съпоставка на УС, богатият илюстративен материал. Приносни моменти в работата са и включените нови единици в корпуса УС в двата езика, които не са фиксирани в лексикографски издания; представените 2 приложения на УС в български и руски език са база за създаване на пълен двуезичен речник на УС, което препоръчваме и пожелаваме на дисертантката.

- *Критични бележки и препоръки по дисертацията.*

В дисертацията има много излишни повторения (особено във II, III и IV глава). Отделните глави не са структурирани добре, III глава е почти 3/4 от дисертационната разработка. Същите забележки се отнасят и за автореферата.

В библиографията липсват някои публикации на български и руски изследователи, посветени на УС.

6. Публикации по темата на дисертацията.

Дисертантката е представила 9 публикации по темата на дисертацията, публикувани в авторитетни научни български издания. Препоръчвам да популяризира изследванията си и в чужбина.

7. Автореферат.

Авторефератът на Т. Кръстева е построен логично, той дава добра представа за актуалността на изследвания проблем, за целите и конкретните задачи на дисертацията, за методиката на изследването, за съдържанието на работата, за направените изводи. В автореферата са изложени основните теоретични постановки на автора, креативното му отношение към някои съществуващи мнения и публикувани работи. В автореферата е представена структурата на работата, анализите се основават на конкретни наблюдения. Авторефератът напълно отразява разработката в дисертацията.

8. Заключение

Оценявам положително свършената работа от дисертантката и считам, че представеният за рецензиране дисертационен труд *„Устойчиви сравнения в българския и руския език – лингвистични и лингвокултурни аспекти“* представлява несъмнен научен интерес, отговаря на изискванията на Закона за РАС и му давам положителна оценка.

Предлагам на **Теодора Пламенова Кръстева** да бъде присъдена **образователната и научна степен „доктор“** по научната специалност 2.1. Филология.

Рецензент:

/ проф. С. Георгиева/